

УДК 327(477):327.51НАТО

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2025.33.08>

ПОГЛИБЛЕННЯ ПАРТНЕРСТВА З НАТО У 2014–2022 РОКАХ: ПРОГРАМА РОЗШИРЕНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ І СТАТУС КАНДИДАТА

Владика Володимир,*здобувач четвертого курсу третього освітньо-наукового рівня (аспірант)**кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства**Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка**ORCID ID: 0009-0005-7047-8709*

У статті здійснюється комплексний аналіз поглиблення партнерства між Україною й Організацією Північноатлантичного договору (НАТО) у 2014–2022 роках – періоді, що став переломним як для зовнішньополітичного курсу України, так і для архітектури європейської безпеки загалом. З огляду на різке зростання зовнішніх загроз, спричинених агресією російської федерації, євроатлантична інтеграція набула пріоритетного значення в системі національної безпеки та оборони України. Особливу увагу приділено рішенням Альянсу надати Україні статус учасника Програми розширених можливостей (Enhanced Opportunities Partnership, EOP) у 2020 році. Цей крок розглядається як визнання з боку НАТО вагомого внеску України в спільну безпеку та як інструмент поглиблення практичної взаємодії у форматі, максимально наближеному до повноправного членства.

У межах дослідження розкривається зміст Програми розширених можливостей, її значення для трансформації сектору безпеки й оборони України, а також окреслюються її інституційні й оперативні наслідки. У статті аналізуються політичні та правові передумови формування національного курсу на вступ до НАТО, зокрема закріплення цієї мети в Конституції України у 2019 році, що засвідчило незворотність євроатлантичного вектору. У контексті цих процесів розглядається поняття «статус кандидата в НАТО» як політична категорія, що, попри відсутність офіційного визначення в нормативно-правовій базі Альянсу, використовується для позначення країн, які демонструють сталі наміри приєднатися до НАТО, беруть активну участь у програмах партнерства й упроваджують внутрішні реформи відповідно до стандартів Альянсу. Підкреслюється, що в українському контексті такий статус має вагоме символічне і стратегічне значення для легітимізації зовнішньополітичного курсу й мобілізації внутрішніх ресурсів для його реалізації.

У роботі визначено роль НАТО як ключового стратегічного партнера України в період активної фази російсько-української війни, а також окреслено потенційні сценарії розвитку євроатлантичної інтеграції України в середньо- й довгостроковій перспективі. Зроблено висновок, що вказаний період (2014–2022 роки) заклав нову якість співпраці між Україною та НАТО, наблизивши країну до рівня взаємодії, характерного для держав-кандидатів на вступ, і сформувавши концептуальне підґрунтя для майбутнього набуття членства в Альянсі.

Ключові слова: Україна, НАТО, співпраця, партнерство, безпека, Європа.

Vladyka Volodymyr. The deepening of Ukraine-NATO partnership in 2014–2022: enhanced opportunities program and the status of a candidate

The article provides a comprehensive analysis of the deepening of the partnership between Ukraine and the North Atlantic Treaty Organization (NATO) during the period 2014–2022 – a time that proved pivotal both for Ukraine's foreign policy orientation and for the overall architecture of European security. In light of the sharp increase in external threats caused by the aggression of the Russian Federation, Euro-Atlantic integration has become a top priority within Ukraine's national security and defense system. Special attention is given to NATO's decision to grant Ukraine the status of participant in the Enhanced Opportunities Partnership (EOP) in 2020. This step is interpreted both as NATO's recognition of Ukraine's substantial contribution to collective security and as a mechanism for intensifying practical cooperation in a format closely aligned with full membership.

The study examines the substance of the Enhanced Opportunities Program, its importance for the transformation of Ukraine's security and defense sector, and its institutional and operational implications. The article analyzes the political and legal preconditions for Ukraine's course toward NATO membership, particularly the constitutional enshrinement of this goal in 2019, which marked the irreversibility of the Euro-Atlantic trajectory. Within this context, the concept of 'candidate status for NATO membership' is discussed as a political category that, despite lacking official definition in the Alliance's legal framework, is used to describe states that demonstrate consistent aspirations to join NATO, actively participate in partnership programs, and implement internal reforms in line with NATO standards. It is emphasized that, in the Ukrainian context, this status carries significant symbolic and strategic weight in legitimizing the country's foreign policy course and mobilizing domestic resources for its implementation.

The study identifies NATO's role as Ukraine's key strategic partner during the active phase of the Russian-Ukrainian war and outlines possible scenarios for Ukraine's Euro-Atlantic integration in the medium and long term. It concludes

that the 2014–2022 period marked the emergence of a qualitatively new stage in Ukraine – NATO relations, bringing Ukraine closer to the level of engagement typical of candidate countries and laying a conceptual foundation for future membership in the Alliance.

Key words: Ukraine, NATO, cooperation, partnership, security, Europe.

Безпекова ситуація в Європі суттєво змінилася в контексті збройної агресії російської федерації проти України. Безпекові виклики перед Україною ставали дедалі більш очевидними, особливо після 2014 року. У цей період держава прагнула не лише посилити співпрацю з Альянсом через участь у Програмі розширених можливостей, а й закріпити свій статус кандидата на вступ до НАТО. Водночас відсутність чітко визначеного офіційного статусу кандидата в структурі Альянсу ускладнює правове й політичне осмислення цього процесу. Це зумовлює необхідність глибокого дослідження сутності, змісту й ролі програм співробітництва, а також політичних чинників, що формують сучасне партнерство України з НАТО й визначають перспективи її інтеграції в Альянс.

Проблематика поглиблення співпраці України з НАТО в умовах збройної агресії російської федерації привернула увагу як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, політиків та експертів. В українській історичній науці цьому питанню присвячено праці таких дослідників, як О. Івченко, С. Василенко, Л. Гайдуков, А. Гальчинський, Ю. Щербак, Л. та М. Алексієвці, І. Мінгазутдінова, О. Семіков, Т. Горфиняк тощо.

Аналіз політичних і військово-стратегічних аспектів партнерства України з НАТО у 2014–2022 роках подано, зокрема, у колективній монографії І. Артьомова, С. Віднянського, І. Тодорова й П. Токаря «Європейська та євроатлантична інтеграція України: стан і перспективи реалізації (2014–2022 рр.)», у дисертації В. Знака «Еволюція взаємовідносин Україна – НАТО у 1991–2019 рр.: історико-безпековий аспект», а також у праці Т. Мелешенка й І. Волошина «Шлях України до НАТО». У цих роботах висвітлено основні етапи зближення України з Альянсом, зокрема значення Програми розширених можливостей (Enhanced Opportunities Partnership, EOP) як інструмента зміцнення політичної й оборонної співпраці та наближення до стандартів НАТО.

Метою статті є аналіз відносин між Україною й Організацією Північноатлантичного договору у 2014–2022 роках. Розглянуто ключові кроки з поглиблення партнерства, зокрема надання Україні статусу учасника Програми розширених можливостей у 2020 році. У статті окреслено значення набутого статусу кандидата на вступ до НАТО та перспективи подальшої євроатлантичної інтеграції України.

У процесі еволюції взаємин між Україною та Північноатлантичним альянсом держава послідовно реалізовувала заходи, спрямовані на поступове зближення з НАТО.

Приєднання України в 1994 році до Програми «Партнерство заради миру» стало наслідком прагнення держави налагодити співпрацю з Північноатлантичним альянсом після здобуття незалежності й в умовах переорієнтації зовнішньополітичного курсу на європейські та євроатлантичні структури. Цей крок започаткував інституціоналізовану взаємодію з НАТО, що в подальшому сприяло формуванню механізмів двостороннього співробітництва [1, с. 38]. Логічним продовженням стало впровадження Цільового річного плану дій Україна-НАТО, який у 2009 році трансформовано в Річну національну програму співробітництва. Ця програма, на відміну від попереднього формату, передбачала більш системний підхід до реформування ключових секторів, зокрема безпекового й оборонного, і стала основним інструментом реалізації євроатлантичного курсу за підтримки Альянсу [7, с. 97].

Надалі в рамках реалізації Стратегічної концепції НАТО 2010 року та подальшого адаптаційного курсу до змін міжнародної безпекової обстановки у 2014 році започатковано ініціативу «Партнерство розширених можливостей» (Enhanced Opportunities Partnership, EOP). Вона стала логічним продовженням прагнення Альянсу до диференційованого підходу в співпраці з державами-партнерами, які довели свою спроможність до глибокої операційної взаємодії з НАТО. Програма EOP є частиною більш широкої концепції «Партнерство заради миру», однак орієнтована на держави, які, не будучи членами Альянсу, беруть активну участь у його діяльності, у тому числі в операціях із підтримання миру, безпеки, гуманітарних місіях тощо [8, с. 107].

Метою EOP є поглиблення політичного діалогу й військової співпраці з партнерами, що мають високий рівень сумісності із силами НАТО та стратегічно важливі для забезпечення регіональної й глобальної безпеки. Основними напрямками участі в Програмі є спільні навчання, обмін оперативною інформацією, координація в кризових ситуаціях, доступ до розширених форматів політичних консультацій, упровадження стандартів і процедур НАТО, а також участь у формуванні рішень, що стосуються партнерів.

Серед перших країн, включених до ЕОР, були Швеція, Фінляндія, Австралія, Грузія та Йорданія. Критерієм добору учасників стало не лише прагнення до членства (як у випадку Грузії), а й готовність держав брати участь у спільних операціях і забезпечувати технічну та логістичну взаємосумісність з Альянсом. Таким чином, ЕОР виконує подвійну функцію: з одного боку, слугує механізмом зміцнення військової співпраці, а з іншого – є політичним сигналом про високий рівень довіри з боку НАТО [10, с. 206–207].

У цьому контексті рішення про надання Україні статусу учасника Програми розширених можливостей 12 червня 2020 року є показовим. Воно відбулося на тлі затяжної гібридної війни, що триває з 2014 року, і свідчить про зростання ролі України в архітектурі європейської безпеки. Україна стала шостою державою-учасницею ЕОР, продемонструвавши не лише політичну волю до зближення з Альянсом, а й реальні здобутки у сфері військових реформ, стандартизації, участі в міжнародних операціях.

З формально-правового погляду, участь в ЕОР не надає жодних гарантій щодо вступу до НАТО, однак відкриває доступ до численних інституційних механізмів Альянсу. Зокрема, Україна отримала можливість брати участь у розширених форматах військово-політичного діалогу, спільних навчаннях на рівні підрозділів, регулярних консультаціях з питань безпеки, а також доступ до оперативного обміну інформацією. Партнерство передбачає участь у процесі оперативного планування й уніфікації збройних сил відповідно до натівських вимог [6, с. 146].

Участь України в Програмі ЕОР значно активізувала її оборонну трансформацію, особливо з огляду на інституційну реформу сектору безпеки, запровадження стандартів НАТО, посилення цивільного контролю над збройними силами, а також упровадження нової воєнної доктрини, сумісної з підходами Альянсу. У практичному вимірі ЕОР дала Україні змогу не лише підвищити рівень боєготовності, а й активніше координувати спільні дії з НАТО на оперативному й стратегічному рівнях, зокрема, у Чорноморському регіоні [2, с. 103–105].

З науково-аналітичного погляду, Програма розширених можливостей виконує функцію своєрідного «тестового майданчика» для потенційних майбутніх членів НАТО, хоча сама по собі не є гарантією вступу. У випадку України участь в ЕОР поєднується з політичним прагненням до членства, закріпленням на конституційному рівні, і поступовим формуванням внутрішніх спроможностей до виконання критеріїв Вашингтонського договору. Таким чином, ЕОР в українському випадку є проміжною, але стратегічно важливою сходинкою на шляху євроатлантичної інтеграції [9, с. 308].

Участь України в Програмі розширених можливостей стала важливою віхою в процесі реалізації стратегічного курсу на євроатлантичну інтеграцію. Цей формат співпраці поєднує практичну оборонну взаємодію зі зміцненням політичного діалогу й довіри між Україною та державами-членами НАТО. Умови збройного конфлікту актуалізували значення ЕОР як дієвого інструмента підвищення обороноздатності, адаптації до стандартів Альянсу й посилення оперативної сумісності. Водночас участь у Програмі стала своєрідним політичним маркером зміни статусу України в системі міжнародної безпеки – не як периферійного партнера, а як активного суб'єкта євроатлантичного простору. ЕОР зміцнила позиції України як потенційного члена НАТО, сприяючи формуванню довгострокової підтримки з боку Альянсу на шляху до повноправного членства.

Переходячи до другого питання статті, варто розпочати з того, що поняття «статус кандидата в НАТО» в сучасному політичному й безпековому контексті немає. На відміну від Європейського Союзу, де процедура набуття статусу кандидата є чітко визначеною та закріпленою в установчих документах, Організація Північноатлантичного договору не передбачає юридично усталеної категорії «країна-кандидат». У правових і програмних документах НАТО відсутній формалізований механізм визнання держави кандидатом на вступ [11, с. 4–5].

Натомість Альянс керується гнучкою політичною практикою, що базується на консенсусі держав-членів, індивідуальних підходах до країн-партнерів і поступовій еволюції співробітництва.

Найбільш наближеним до офіційного «кандидатського» статусу інструментом у структурі НАТО є План дій щодо членства (Membership Action Plan, MAP) – механізм, який запроваджено в 1999 році як форму підготовки держав до повноправного членства в Альянсі. План дій щодо членства є політичним і технічним інструментом, що передбачає регулярне оцінювання прогресу країни-кандидата за низкою критеріїв: демократичне управління, цивільний контроль над збройними силами, оборонна реформа, урегулювання міжнародних суперечок тощо. Проте навіть участь у такому плані не гарантує членства, а лише відображає наявність політичної волі та спроможності країни виконати відповідні зобов'язання [3, с. 67].

У випадку України ситуація має особливий характер. Незважаючи на офіційну заявку на вступ до НАТО, подану у 2022 році, і закріплення курсу на членство в Конституції України у 2019 році, держава досі не отримала формального запрошення до участі в МАР.

Нині Україна не отримала такого запрошення, однак на саміті НАТО у Вільнюсі в липні 2023 року союзники погодилися скасувати вимогу щодо Плану дій щодо членства для України. Це означає, що шлях до членства скорочується з двох етапів до одного, й Україна може бути запрошена до Альянсу без попереднього виконання МАР, але лише після виконання визначених умов [6, с. 103].

Утім в умовах стрімкої трансформації євроатлантичної безпекової архітектури вітчизняна та міжнародна політична риторика дедалі частіше оперує поняттям «статус кандидата» стосовно України, надаючи йому символічно-політичного наповнення, попри відсутність юридичного визначення.

Такий статус набуває сенсу через низку об'єктивних ознак: активну участь України в операціях НАТО, приєднання до Програми розширених можливостей, проведення глибоких реформ у секторі безпеки й оборони, постійний діалог на високому рівні з державами-членами, а також публічне та політико-правове декларування прагнення до вступу. У цьому контексті термін «статус кандидата в НАТО» варто розглядати не як офіційну категорію, а як політичну конструкцію, яка відображає фактичну динаміку інтеграційного процесу та готовність країни до вступу [5, с. 466].

Таким чином, у сучасних умовах український статус кандидата до НАТО є політичним маркером стратегічного вибору, а також індикатором визнання з боку окремих держав-членів Альянсу. Він виконує важливу функцію внутрішньої мобілізації на проведення реформ і зовнішнього позиціонування України як активного суб'єкта євроатлантичного безпекового простору.

Отже, період 2014–2022 років став визначальним для трансформації відносин між Україною та НАТО, ознаменувавшись якісним переходом від декларативного партнерства до інституційно й практично наповненої взаємодії. Збройна агресія російської федерації проти України створила нову безпекову реальність, у якій питання обороноздатності й стратегічної інтеграції з Альянсом набули критичного значення. У цьому контексті надання Україні статусу учасника Програми розширених можливостей у 2020 році стало не лише визнанням практичного внеску держави в забезпечення міжнародної безпеки, а й дієвим інструментом для поглиблення оборонної співпраці, упровадження стандартів НАТО та посилення оперативної сумісності.

Участь у Програмі ЕОР зміцнила національну безпекову інфраструктуру України, сприяла розвитку цивільного контролю над Збройними Силами, розширила доступ до навчань, розвідданих і політичних консультацій, а також створила додаткові передумови для просування курсу на членство в Альянсі.

Водночас упродовж цього періоду в політичному дискурсі України утверджується вживання терміна «статус кандидата», незважаючи на відсутність чіткої юридичної процедури в структурі НАТО. Такий статус має насамперед політичне значення, відображаючи прагнення держави до повноправного членства й поступову інтеграцію в євроатлантичний безпековий простір.

Таким чином, поглиблення партнерства між Україною та НАТО у 2014–2022 роках, зокрема через Програму розширених можливостей, відіграло вирішальну роль у переосмисленні геополітичного статусу України. Цей процес не лише сприяв зміцненню національної стійкості до зовнішніх загроз, а й став основою для довгострокового стратегічного зближення з Альянсом, політичної підтримки з боку держав-членів НАТО й формування нової парадигми оборонної та зовнішньополітичної ідентичності України.

Література:

1. Алексієвський М., Секо Я. Зовнішня політика України: від багатовекторності до безальтернативності. Україна – Європа – Світ. Серія «Історія, міжнародні відносини»: міжнародний збірник наук. праць. Київ, 2016. Вип. 17. С. 34–49.
2. Артёмов І., Віднянський С., Тодоров І., Токар П. Європейська та євроатлантична інтеграція України: стан і перспективи реалізації (2014–2022 рр.): монографія. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2022. 284 с.
3. Василенко С. Україна: геополітичні виміри в загальноєвропейському процесі. Одеса, 2000. 206 с.
4. Власюк О., Бодрук О., Парахонський Б. Україна – НАТО: сучасний стан відносин та перспективи розвитку. Київ: ПІД «Фоліант», 2015. 352 с.
5. Зленко А. Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін. Харків: Фоліо, 2021. 591 с.
6. Знак В.В. Еволюція взаємовідносин Україна – НАТО у 1991–2019 рр.: історико-безпековий аспект: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2023. 218 с.
7. Кульчицький С., Міщенко М. Україна на порозі об'єднаної Європи. Київ: Центр Разумкова, 2018. 232 с.
8. Мелешенко Т., Волошин І. Шлях України до НАТО: основні проблеми, здобутки та перспективи євроатлантичної інтеграції. Український історичний журнал. 2021. № 4(559). С. 104–113.

9. Потехін О., Клименко Ю. Геополітика проти безпеки: союзницьке стримування агресії в Європі XX – початку XXI ст. Київ : Дух і літера, 2023. 552 с.
10. Тодоров І. Євроатлантична інтеграція України. Історія та сучасність : навчальний посібник. Ужгород : ТОВ «РІК-У», 2022. 376 с.
11. Шутов О. Поступ України до НАТО: крок вперед чи рух на місці? Військо України. 2007. № 2. С. 4–7.

Дата першого надходження рукопису до видання: 27.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 23.09.2025

Дата публікації: 28.11.2025